

**Ю. Ф. Лисянський –
видатний український
мореплавець і географ**

МАНДРІВНИК КОЗАЦЬКОГО РОДУ

Біобібліографічний покажчик

**Ніжинський державний університет імені Миколи Гоголя
Бібліотека імені академіка М. О. Лавровського
Музей рідкісної книги імені Г. П. Васильківського**

*До 240-річчя від дня народження видатного
українського мореплавця Ю.Ф.Лисянського*

МАНДРІВНИК КОЗАЦЬКОГО РОДУ

**Ю. Ф. Лисянський – видатний
український мореплавець і географ**

Бібліобліографічний покажчик

Ніжин - 2013

УДК 016:91
ББК 91.9:26.8
М 23

Рекомендовано до друку Бібліотечною радою
Бібліотеки імені академіка М. О. Лавровського
Протокол №3 від 10.11.2013 р.

Відповідальний за випуск: **О. С.Морозов**

Мандрівник козацького роду. Ю. Ф. Лисянський – видатний український мореплавець і географ : до 240-річчя від дня народження видатного українського мореплавця Ю.Ф.Лисянського : біобібліогр. покажч. / Ніжин. держ. ун-т ім. М. Гоголя, Б-ка ім. акад. М. О. Лавровського, Музей рідкісної книги ім. Г. П. Васильківського ; [упоряд.: Н. В. Мухомодєєва, О. Д. Кільдіватова, В. І. Манжай, Ю. І. Рожок] – Ніжин : Вид-во НДУ, 2013. – 42 с.

ББК 91.9:26.8

©Бібліотека імені М. О. Лавровського
НДУ імені Миколи Гоголя
©НДУ імені Миколи Гоголя, 2013

Юрій Федорович Лисянський
(1773-1837)

Від упорядників

До 240-річчя від дня народження видатного мореплавця й земляка Ю.Ф.Лисянського, з метою науково-бібліографічного розкриття фонду Бібліотеки імені академіка М.О.Лавровського Ніжинського державного університету імені Миколи Гоголя, її співробітниками підготовлено біобібліографічний покажчик «Ю.Ф.Лисянський – видатний український мореплавець і географ», який і пропонується до уваги читачів.

Покажчик містить у собі бібліографічний опис 107 видань з фондів бібліотеки, присвячених життю та діяльності Ю.Ф.Лисянського та першій кругосвітній подорожі в історії російського флоту 1803-1806 рр. Він складається з трьох частин. У першій подано опис книг, автором та упорядником яких був сам Ю. Ф. Лисянський. У другій описано книги, в яких у тій чи іншій мірі висвітлено події, пов'язані з кругосвітнім плаванням на кораблях «Нева» та «Надія» під керівництвом І. Крузенштерна та Ю.Лисянського. І, зрештою, у третій подано опис окремих статей відповідної тематики з періодичних видань. Усі бібліографічні матеріали переглянуті упорядникмами «de visu». При складанні опису дотримано абетковий принцип огляду опублікованих праць. Бібліографічний опис здійснено у відповідності з діючими державними стандартами.

Книга відкривається вступною статтею. Завершує видання іменний покажчик, до якого увійшли відомості про персоналії, що зустрічаються в бібліографічних записах.

Видання розраховане на науковців, викладачів, студентів природничо-географічного факультету, всіх, хто цікавиться життям та діяльністю видатного мореплавця.

МАНДРІВНИК КОЗАЦЬКОГО РОДУ

Юрій Федорович Лисянський – нащадок давнього українського козацько-старшинського роду, народився 1 (12) квітня 1773 року в м. Ніжині, в родині священника Іоанно-Богословської церкви. Предки майбутнього мореплавця згадувалися у козацьких реєстрах Чигиринського, Корсунського, Прилуцького та Ніжинського полків. В десятилітньому віці, завдяки підтримці впливового земляка канцлера Російської імперії О.А.Безбородька, Юрій був прийнятий на навчання у Санкт-Петербург, до Кронштадського морського кадетського корпусу – навчального закладу, що готував майбутніх офіцерів для російського військово-морського флоту.

У зв'язку з початком російсько-шведської війни 1788-1789 років відбувся достроковий випуск гардемаринів. Серед випускників був і підпрапорщик Юрій Лисянський, якого відрядили на службу в ескадру адмірала С.К.Грейга на фрегат «Подражислав» у чині мічмана.

Бойове хрещення Ю.Лисянський прийняв у битві при острові Готланді 6 липня 1788 року. Вже у першому бою він заслужив похвалу капітана корабля, який побачив в молодому гардемарині здібного офіцера. Після закінчення бойових дій на Балтиці Ю.Лисянський протягом трьох років ніс службу на бойових кораблях російського флоту. У 1793 році йому було присвоєно чин лейтенанта.

В кінці 1793 року Ю.Лисянського та І.Крузенштерна відряджено для проходження морської практики в Англію, де вони були зараховані на кораблі ескадри Ф.Меррея. На англійському флоті Ю.Лисянський прослужив волонтером близько 5 років. У цей час він здійснив кілька далеких плавань: побував біля берегів Північної Америки та мису Доброї Надії, плавав в Ост-Індію, довгий час жив у Америці, побував у Філадельфії, Бостоні, Нью-Йорку, де був особисто прийнятий першим американським президентом Джорджем Вашингтоном. Лисянський брав участь у військових

операціях проти французів. У 1796 році, при взятті фрегата «Єлизавета», отримав контузію в голову. Під час подорожі переніс важке захворювання на «жовту лихоманку», яка ледве не відняла у нього життя.

1797 року Лисянський повернувся до Росії, отримав чин капітан-лейтенанта і був призначений командиром на фрегат «Автроїл». У той же час Ю.Лисянський переклав з англійської мови і опублікував велику роботу Джона Клерка «Рух флотів», у якій розроблялася нова тактика ведення військових морських операцій. 1803 року за заслуги перед державою і участь у 18 морських кампаніях Ю.Лисянський був нагороджений орденом Св. Георгія 4-го класу.

На початку XIX ст. Російська-Американська торгівельна компанія розпочала підготовку навколосвітньої морської експедиції, керівником якої було призначено І.Крузенштерна. Його помічником став Ю.Лисянський. У вересні 1802 року капітана Лисянського відрядили за кордон з метою придбання кораблів для майбутнього плавання. У Лондоні Ю.Лисянський придбав два шлюпи, «Леандр» та «Темза», які на початку червня прибули у Кронштадт, де й отримали нові назви – «Надія» та «Нева».

7 серпня 1803 року о 10 годині шлюпи «Надія» та «Нева» знялися з якоря і відплили від кронштадтського рейду. Під час всього плавання Ю.Лисянський був капітаном шлюпу «Нева». Його команді було доручено доставити вантаж в російські факторії у Північній Америці – на острові Кад'як та на берегах Аляски.

Перші дні плавання супроводжувалися жорстокими штурмами. Проте від самого початку командою «Неви» та її капітаном регулярно велися метеорологічні, гідрографічні спостереження, збиралися та систематизувалися різноманітні географічні відомості. До середини грудня кораблі І.Крузенштерна та Ю.Лисянського підійшли до острова Святої Катерини, де команда «Неви» провела терміновий ремонт пошкоджених щогл. На шляху до Маркизьких островів Ю.Лисянський затримався на декілька днів на острові Пасхи,

де провів астрономічні спостереження та уточнив координати острова. Крім того Ю.Лисянський склав словник мови місцевих тубільців. Подальший шлях «Неви» лежав до берегів «Російської Америки».

Розминувшись з І.Крузенштерном біля Гавайських островів, Ю.Лисянський взяв курс до острова Кад'як, і після двадцяти трьох днів важкого плавання прибув до берегів «російської Америки». Тут команда «Неви» на чолі з капітаном взяла участь у захисті російської факторії на острові Сітка поблизу Аляски, що була несподівано атакована місцевим індіанським племенем, підбуреним англійськими матросами. При підтримці артилерійського вогню з борту «Неви» на берег був висаджений десант, і матроси поновили контроль над островом. На місці спаленої нападниками фортеці командою «Неви» було закладено місто Ново-Архангельськ.

Під час півторарічного перебування в Тихому океані Ю.Лисянський склав опис островів Кад'як і Сітка. У вересні 1805 р. «Нева» завантажила на борт хутро і вийшла у відкрите море, взявши курс на Маріанські острови. Через кілька днів шлюп упритул підійшов до коралових рифів, де й сів на міліну. Так був відкритий раніше нікому невідомий безлюдний острів, який отримав назву «острів Лисянського». Неподалік був відкритий і позначений на карті кораловий риф. Його Ю.Лисянський назвав «рифом Крузенштерна».

3 грудня 1805 року на рейді Макао (Південний Китай) відбулася зустріч «Неви» та «Надії». Подальший їх шлях пролягав біля берегів Китаю, Індії, мису Доброї Надії. Відпливши в лютому 1806 року від берегів Китаю, шлюпи до початку квітня наблизилися до берегів Південної Африки. Тут вони потрапили в зону густого туману і знову загубили один одного.

Врахувавши, що запасів харчів достатньо лише на три місяці шляху, Ю.Лисянський вирішив плисти прямо в Європу, не заходячи в жоден порт. Довгий шлях із Південного Китаю до Портсмуту «Нева» пройшла за 142 дні, не отримавши при

цьому жодних пошкоджень та втрат. До того часу жоден корабель Європи ще не ставив таких рекордів у швидкості безперервного плавання на такі відстані.

5 серпня 1806 року «Нева» увійшла в гавань Кронштадту. А ще за два тижні повернулася й «Надія». Таким чином Ю.Лисянський першим у російському флоті завершив навколосвітнє плавання, здійснивши при цьому ряд географічних відкриттів, зробивши внесок у вітчизняну океанографію, етнографію та інші науки. Коштовний подарунок, золоту шпагу, зробила своєму капітану команда «Неви». Від держави Ю.Лисянський одержав чин капітана II рангу, орден Св. Володимира III ступеня, премію та пожиттєву пенсію.

Після повернення із плавання, у 1809 році Ю.Лисянський вийшов у відставку в чині капітану I рангу і став готувати до друку опис своєї подорожі. 1812 року власним коштом він видав книгу *«Путешествие вокруг света в 1803, 4, 5 и 1806 годах по повелению его императорскаго величества Александра Перваго, на корабле Нева под начальством флота капитан-лейтенанта, ныне капитана I-го ранга и кавалера Юрия Лисянскаго»*. Книга була видана невеликим тиражем (200 примірників), і здобула схвальні відгуки читачів. У 1814 році Юрій Федорович, який досконало володів англійською мовою, власноруч переклав свою книгу і видав її у Лондоні. Зібрані Ю.Лисянським колекції черепашок, коралів, етнографічних матеріалів та зброї стали гордістю Російського географічного товариства.

Останок свого життя капітан 1-го рангу Юрій Лисянський провів у відставці, займаючись вихованням дітей. Згодом його син Платон продовжив справу батька – став адміралом флоту, був видавцем та упорядником часопису «Морской сборник». Влітку родина проводила час в маєтку дружини с. Кобріно біля Гатчини, який у свій час належав прадіду російського поета О.С.Пушкіна А.Ганнібалу. Взимку родина перебиралася до Санкт-Петербургу, де Ю.Ф.Лисянський будував будинок.

Коли у 1820 році в Ніжині почала діяти Гімназія Вищих Наук князя О.А.Безбородька, Ю.Лисянський подарував їй два примірники своєї книги. Згодом Юрій Федорович передав бібліотеці гімназії два примірники атласу карт і малюнків, зроблених під час навколосвітньої подорожі. Дослідник життя та діяльності Ю.Ф.Лисянського, чернігівський історик В.М.Шевченко у фондах Ніжинського відділу Чернігівського обласного державного архіву відшукав лист директора Ніжинської гімназії Д.О.Яснговського до Ю.Ф.Лисянського від 9 квітня 1828 року, в якому йдеться про одержання та передачу в бібліотеку цього атласу. Один з комплектів видання зберігся в університетській бібліотеці до сьогодні та експонується в Музеї рідкісної книги.

Помер Юрій Лисянський 26 лютого 1837 р. у Санкт-Петербурзі і був похований на цвинтарі Олександрівської лаври. На його могилі, на зібрані морськими офіцерами кошти, був поставлений пам'ятник, ескіз якого намалював сам мореплавець. На гранітному постаменті лежить залізний якір, там же викарбувано епітафію, складену ним самим:

***«Прохожий, не тужи о том,
Кто кинул якорь здесь
Он взял с собою паруса, под коими
взлетит в предел небес.»***

2013 рік у Ніжині пройшов під знаком вшанування пам'яті видатного земляка-мореплавця. З нагоди 240-річчя від дня народження Ю.Ф.Лисянського, на будинку священика Іоанно-Богословської церкви було відкрито меморіальну дошку. В Музеї рідкісної книги Ніжинського державного університету імені Миколи відкрилася оновлена тематична експозиція **«Мандрівник козацького роду»**. У вітринах виставки експонуються унікальні книги, присвячені кругосвітній подорожі 1803-1806 років, зокрема двотомне видання з атласом карт та малюнків, видане власним коштом та особисто подароване Юрієм Лисянським до бібліотеки

Ніжинського Лицею князя Безбородька. Цікавим раритетом є перекладена Ю.Ф.Лисянським книга Дж. Клерка **«Движение флотов» (СПб, 1803)** з дарчим написом рідного брата видатного морплавця, священика Івана Лисянського. Виставка отримала численні схвальні відгуки та користується вликою популярністю у відвідувачів Музею.

О. С. Морозов

*директор бібліотеки імені академіка М. О. Лавровського,
завідувач Музею рідкісної книги*

ПРАЦІ Ю. Ф. ЛИСЯНСЬКОГО

1. Лисянський Ю. Ф. Путешествіе вокругъ свѣта въ 1803, 4, 5 и 1806 годахъ по повелѣнію его императорскаго величества Александра Перваго, на корабле Невѣ подѣ начальствомъ флота капитанъ-лейтенанта, нынѣ капитана I-го ранга и кавалера Юрія Лисянскаго. Часть первая. – СПб. : Въ типографіи Ф.Дрехслера, 1812. – 250 с.

2. Лисянський Ю. Ф. Путешествіе вокругъ свѣта въ 1803, 4, 5 и 1806 годахъ по повелѣнію его императорскаго величества Александра Перваго, на корабле Невѣ подѣ начальствомъ флота капитанъ-лейтенанта, нынѣ капитана I-го ранга и кавалера Юрія Лисянскаго. Часть вторая. – СПб. : Въ типографіи Ф.Дрехслера, 1812. – 336 с.

Примітка: двотомник подарований особисто Юрієм Лисянським до бібліотеки Ніжинської Гімназії Вищих Наук князя Безбородька.

3. Лисянський Ю. Ф. Собрание картъ и рисунковъ, принадлежащихъ к путешествію флота капитана 1-го ранга и кавалера Юрія Лисянскаго на корабль Невѣ. – СПб. : Гравіровано и печатано при Морской Типографіи, 1812. – 17 арк.: карти.

Примітка: атлас подарований особисто Юрієм Лисянським до бібліотеки Ніжинської Гімназії Вищих Наук князя Безбородька.

4. Клерк Дж. Движеніе флотовъ въ двухъ частяхъ, сочиненіе господина Джона Клерка. Перевель съ англінскаго флота капитанъ-лейтенантъ Юрій Лисянскій. – СПб. : Въ императорской типографіи, 1803.

Ч. 1. – IV, 140 с. : [30] табл.

Ч. 2. – 78 с. : [21] табл.

Примітка: книга подарована до бібліотеки Ніжинської Гімназії Вищих Наук князя Безбородька рідним братом автора

перекладу священиком ніжинської церкви Іоанна Богослова Іоанном Лисянським (дарчий напис).

5. Лисянський Ю. Ф. Путешествие вокруг света на корабле «Нева» в 1803-1806 годах / Ю. Ф. Лисянський ; ред. и вступ. ст. Думитрашко Н. В. – М. : Географиздат, 1947. – 294 с.

ПРАЦІ ПРО Ю. Ф. ЛИСЯНСЬКОГО

КНИГИ

6. Крузенштерн И. Ф. Путешествіе вокругъ свѣта въ 1803, 4, 5 и 1806 годахъ по повелѣнію его императорскаго величества Александра Перваго, на корабле Надеждѣ и Невѣ подѣ начальствомъ флота капитанъ-лейтенанта, нынѣ капитана втораго ранга, Крузенштерна, государственнаго Адмиралтейскаго департамента и Императорской Академии Наук Члена. Часть первая. – СПб. : Въ Морской Типографіи, 1809. - – XXVI, 388 с.

7. Крузенштерн И. Ф. Путешествіе вокругъ свѣта въ 1803, 4, 5 и 1806 годахъ по повелѣнію его императорскаго величества Александра Перваго, на корабле Надеждѣ и Невѣ подѣ начальствомъ флота капитанъ-лейтенанта, нынѣ капитана втораго ранга, Крузенштерна, государственнаго Адмиралтейскаго департамента и Императорской Академии Наук Члена. Часть вторая. – СПб. : Въ Морской Типографіи, 1810. – 474 с.

8. Крузенштерн И. Ф. [Атласъ к путешествію вокругъ свѣта капитана Крузенштерна]. – [СПб.] : [Гравировано и отпечатано при Морской Типографіи], [1813]. – 30 арк.: мал., карти.

9. Головнин В. Г. Описание достопримѣчательныхъ кораблекрушеній, въ разныя времена претерпѣнныхъ российскими мореплавателями. Собраны, приведены въ порядокъ и пополнены примѣчаніями и поясненіями флота капитаномъ-командоромъ Головнинымъ. Часть четвертая. – СПб. : Въ Морской Типографіи, 1822. – 368 с.

Примітки: «Описание бедственнаго положенія корабля *Невы*, ставшего на кораловую мель в ночи с 15 на 16 число октября 1805 года в Северном Великом Океане, под широтою 26°, долготою 173 ½° W от Гринвича», с. 354-367.

10. Веселаго Ф. Очеркъ исторіи Морскаго кадетскаго корпуса съ приложеніемъ списка воспитанниковъ за 100 лѣтъ. – СПб. : Въ типографіи Морскаго кадетскаго корпуса, 1852. – Прил., с. 30.

11. Кругосвѣтное плаваніе И. Ѳ. Крузенштерна // Лялина М. А. Русскіе мореплаватели арктическіе и кругосвѣтные. – СПб. : Изданіе А. Ф. Девріена, 1898. – С. 323-377.

12. Акимов А. Лисянскій Юрій Ѳедоровичъ // Русскій біографіческій словарь, издаваемый Императорскимъ Русскимъ Историческимъ Обществомъ. Лабзина – Ляшенко. – СПб. : Типографія Главнаго Управленія Удѣловъ, 1914. – С. 465.

13. Берг А.С. Очерк истории русской географической науки (вплоть до 1923 года). / А.С. Берг – Л. : Изд-во Академии Наук СССР, 1929. – С. 44, 51, 101.

14. Нозиков Н. На кораблях Крузенштерна. Первое путешествие русских вокруг света / Н. Нозиков. – Л. : Молодая гвардия, 1930. – 318 с.: іл., карт.

Примітка: в кінці книги вміщено карту кругосвітньої подорожі Ю. Лисянського та І. Крузенштерна 1803-1806 рр.

15. Берг А.С. Очерки по истории русских географических открытий /А. С. Берг – Л. : Изд-во Академии Наук СССР, 1946. – С. 102–104, 109–110, 111.

16. Боднарский М.С. Очерки по истории русского земледелия /М. С. Боднарский. – [Л.] : Изд-во Академии Наук, 1947. – С. 193–198, 200.

17. Думитрашко Н. В. Ю. Ф. Лисянский и русские кругосветные плавания / Н. В. Думитрашко // Лисянский Ю. Ф. Путешествие вокруг света на корабле «Нева» в 1803-1806 годах. – М., 1947. – С. 8–32.

18. Крузенштерн И. Ф. и Лисянский Ю. Ф. Первая экспедиция на Восток // Нозиков Н. Русские кругосветные мореплаватели / Н. Нозиков. – М., 1947. – С. 26–144.

19. [Лисянский Ю. Ф.] // Бендер Н. А. Имена русских людей на карте мира / Н. А. Бендер. – М., 1948. – С. 37–42.

20. Штейнберг Е. Л. Жизнеописание русского мореплавателя Юрия Лисянского, содержащее историю его службы на военном флоте российском, его плаваний в Западную и Восточную Индию, Северную Америку и Южную Африку, а так же о знаменитом первом вояже русских моряков вокруг света с 1803 по 1806 год / Е. Л. Штейнберг. – М. : Изд. Вооруж. Сил СССР, 1948. – 210 с.: портр.

Примітка: в кінці книги розміщено «Схематическую карту кругосветного путешествия Крузенштерна и Лисянского в 1803 – 1806 годах»

21. Берг А. С. Очерки по истории русских географических открытий /А. С. Берг – М.-Л. : Изд-во Академии Наук СССР, 1949. – С. 139–142, 168.

22. **Штейнберг Е. Л. И. Ф. Крузенштерн, Ю. Ф. Лисянский** / Е. Л. Штейнберг. – М. : Географиздат, 1950. – 50 с.

23. **Лупач В. С. Иван Федорович Крузенштерн и Юрий Федорович Лисянский** // Русские мореплаватели. / В. С. Лупач. – М. : Военное изд-во МО СССР, 1953. – С. 137–164.

24. **Иван Федорович Крузенштерн (1770–1846). Юрий Федорович Лисянский (1773–1839)** // Северин Н. А. Отечественные путешественники и исследователи / Н. Северин. – М., 1956. – С. 85–100.

25. **Лисянский Ю. Ф.** // Берг Л. С. **История русских географических открытий** / Л. С. Берг. – М., 1962. – С. 98–101.

26. [**Лисянский Ю. Ф.**] // 300 путешественников и исследователей : биограф. слов. / В. Кремер; науч. ред. Д. М. Лебедев. – М., 1966. – С. 136.

27. **Первые русские кругосветные экспедиции** // Магидович И. П. Очерки по истории географических открытий / И. П. Магидович. – М., 1967. – С. 429–431.

28. **Качаев Ю. ...И гневается океан: ист. повесть** / Ю. Качаев. – М. : Молодая гвардия, 1970. – 176 с.: ил. – (Пионер – значит первый).

29. **Открытие и исследование новых земель в Мировом океане и на суше 1800–1861 годы** // Лебедев Д. М., Есаков В. А. Русские географические открытия и исследования с древнейших времен до 1917 года / Д. М. Лебедев, В. А. Есаков. – М., 1971. – С. 308 – 311, 313.

30. **Лисянский Юрий Федорович** // Большая Советская Энциклопедия : в 30 т. – 3-е изд. / глав. ред. А. М. Прохоров. – М., 1973. – Т. 14. – С. 505.

31. **Лисянський Юрій Федорович** // Українська Радянська Енциклопедія : в 12 т. – 2-е вид. / ред. О. К. Антонов та ін. – К., 1981. – Т. 6. – С. 146.

32. [**Лисянський Юрій Федорович**] // Молявко Г. И., Франчук В. П., Куличенко В. Г. Геологи. Географы / Г. И. Молявко, В. П. Франчук, В. Г. Куличенко ; отв. ред. И. А. Федосеев, Е. Ф. Шнюков. – К., 1985. – С. 160.

33. **Земна обрчка Крузенштерна і Лисянського** // Ємченко О. Біографи голубої планети / О. Ємченко. – К, 1988. – С. 46–73.

34. [**Лисянський Ю. Ф.**] // Галицький В. І., Галицька Н. Ф. Географічні відкриття, дослідження і дослідники : календар-довідник / В. І. Галицький, Н. Ф. Галицька. – К., 1988. – С. 130, 134–135.

35. **Иван Крузенштерн и Юрий Лисянский – первые русские капитаны, которые обошли вокруг света** // Чуковский Н. Водители фрегат: книга о великих мореплавателях / Н. Чуковский. – М., 1989. – С. 209–338.

36. **Лисянський Юрій Федорович** // Географічна енциклопедія України : в 3 т. / ред. Ф. С. Бабичев та ін. – К., 1990. – Т. 2. – С. 269.

37. **Лисянському Ю.Ф. пам'ятник...** // Чернігівщина : енцикл. сл. / за ред. А. В. Кудрицького. – К., 1990. – С. 406.

38. **«Нева» и «Надежда»** // Марков С. Н. Избранные произведения : в 2 т. / С. Н. Марков. – М., 1990. – Т. 2 : Вечные следы: книга о землепроходцах и мореходах. – С. 205–210.

39. **Открытия и путешествия: рекомедат. библиогр. путеводитель** / Гос. Публ. б-ка им. М. Е. Салтыкова-Щедрина; сост. С. Б. Фролов; ред. А. Д. Дридзо.– М. : Книжная палата, 1991. – 144 с. – Вып. 1. Человек открывает Землю.

40. **Шевченко В. М. Юрій Лисянський – український мореплавець і мандрівник** // З історії вітчизняного туризму : зб. наук. ст. / наук. ред. О. І. Лугова. – К., 1997. – С. 16–24.

41. **Пам'ятник Ю. Ф. Лисянському** // Самойленко Г.В. Нариси культури Ніжина. Ч. 5. Образотворче мистецтво та скульптура в XVII–XX ст. / Г. В. Самойленко. – Ніжин, 1998. – С. 120–122.

Примітка: *На вкладці розміщено фотознімок пам'ятник Ю. Ф. Лисянському в Ніжині. Скульптор К. В. Годулян. 1974.*

42. **Юрий Федорович Лисянский** // Лубченкова Т. Ю. Самые знаменитые путешественники России / Т. Ю. Лубченкова. – М., 1999. – С. 225–232. – (Самые знаменитые).

43. **Юрій Лисянський (1773–1837) мореплавець, мандрівник, географ** // Золота книга української еліти: інформаційно-іміджевий альманах : у 6 т. / ред.: Ю. П. Богуцький, Л. В. Губернський, М. Демченко та ін. – К., 2001. – Т. 2. : Видатні діячі України минулих століть. Меморіальний розділ. К-Я. – С. 146–147.

44. **Лисянський Юрій Федорович** // Довідник з історії України. – 2-е вид., допов. / ред. І. Підкова, Р. Шуст. – К., 2001. – С. 412.

45. **[Лисянський Ю. Ф.]** // Народжені Україною: меморіальний альманах : у 2 т. / гол. ред. О. Онопрієнко. – К., 2002. – Т. 2. – С. 58–59.

46. **Шевченко В. О. Тричі перший (видатний мореплавець та географ Юрій Лисянський)** / В. О. Шевченко. – К. : ДНВП «Картографія», 2003. – 128 с.: іл.

47. **[Лисянський Ю. Ф.]** // Хто є хто на Чернігівщині: видатні земляки : довідково-біографічне видання / упоряд. І. В. Болгов. – К., 2004. – Вип. 2. – (Видатні земляки). – С. 21.

48. **Петрик З. Магеллан із Ніжина** // Поляки в Ніжині: зб. ст. і матер. / відп. ред. Ф. Белінська. – Ніжин, 2004. – Вип. 2. – С. 52–59.

49. **Мореплавець з України Юрій Федорович Лисянський** // Корнеєв В. П., Корнеєв О. В. Видатні мандрівники, мореплавці та дослідники-краєзнавці / В. Корнеєв, О. Корнеєв. – Х., 2005. – С. 95–100. – (Б-ка журн. «Географія»; Вип. 6 (18)).

50. **Короленко Б. Нащадок козацьких мореплавців, мандрівник і вчений** : до 170-річчя від дня смерті Ю. Лисянського / Б. Короленко // Українознавство: календар-щорічник. 2007 / упоряд.: В. Піскун, А. Ціпка, О. Щербатюк. – К., 2006. – С. 184–188.

51. **Лисянський Юрій Федорович** // Усі географічні назви (за шкільною програмою) / упоряд. Л. В. Петринка. – Х., 2008. – С. 244.

52. **Місто Ніжин. 1917-2007 : бібліогр. покажч.** / авт.-упоряд. Л. В. Гранатович. – Ніжин, 2010. – С. 412, 480, 488, 489.

53. **Юрій Федорович Лисянський (1773–1837)** // Ніжин: древній і завжди юний : матеріали про історію, краєзнавство та топоніміку Ніжина. – 3-є вид., доп. / авт. та упоряд. Л. Б. Петренко. – Ніжин, 2011. – С. 287–290.

Примітка: на сторінці 290 розміщено фото пам'ятника Ю. Ф. Лисянському у м. Ніжині.

54. **Сапон В. М. Одісея Юрія Лисянського** / В. М. Сапон, В. М. Шевченко . С – Чернігів : Лозовий В. М. ; Ніжин : Ніжин-Принт, 2012 . – 38 с.

Статті із періодичних видань

55. **Первое путешествие россиянь около свѣта.** // Вѣстникъ Европы. – 1806. – №18 – С. 87–96.

56. **Резанов Н. П. Первое путешествие россиянь около свѣта, описанное Н. Резановымъ, чрезвычайнымъ посланникомъ ко двору Японскому.** // Отечественные Записки. – 1822–1825.

Часть 10: Спб., 1822. – С. 194–219.

Часть 11: Спб., 1822. – С. 90–98.

Часть 12: Спб., 1822. – С. 196–211, 359–374.

Часть 14: Спб., 1823. – С. 328–350.

Часть 15: Спб., 1823. – С. 248–274.

Часть 23: Спб., 1825. – С. 366–396.

Часть 24: Спб., 1825. – С. 242–253.

Часть 23: Спб., 1825. – С. 366–396.

57. **Белинский В. Г. Взгляд на русскую литературу 1847 года. Статья первая.** // Современник. – 1847. – Т. 7. – С. 7.

58. **Военский К. Русское посольство въ Японію въ началѣ XIX вѣка** (Посольство Резанова въ Японію въ 1803–1805 гг.) // Русская старина. Ежемѣсячное историческое издание. – 1895.

№7. – С. 123–141.

№10. – С. 231–235.

59. **Шевченко В. Мореплавець з Ніжина : [про Ю. Ф. Лисянського]** / В. Шевченко, М. Криловець // Під прапором Леніна. – 1967. – 28 лютого.

60. **Спиридонов Ф., Юр'єв Б. Ніжинські корабели : [про Ю. Ф. Лисянського і Є. Зикова]** / Ф. Спиридонов , Б. Юр'єв // Деснянська правда – 1968. – 6 травня. – С. 8.

61. **Шоходько В., Шевченко В. Перша російська кругосвітня подорож :** [про Ю. Ф. Лисянського] / В. Шоходько, В. Шевченко // Під прапором Леніна. – 1968. – 14 серпня. – С. 3, 4.

62. **Боровик І. Видатний мореплавець:** до 200-річчя з дня народження Ю. Ф. Лисянського / І. Боровик // Під прапором Леніна. – 1973. – 11 серпня. – С. 4.

63. **Соха Д. Мореплавець з Ніжина** / Д. Соха // Деснянська правда. – 1973. – 12 серпня. – С. 3.

64. **Володимиров К. Видатному мореплавцеві:** [в Ніжині відкрито пам'ятник Ю. Ф. Лисянському на центральній вулиці міста] / К. Володимиров // Деснянська правда . – 1975. – 5 березня (№ 46). – С. 4.

65. **Зільберман Е. Видатному мореплавцю:** [установлення пам'ятника Ю. Ф. Лисянському] / Е. Зільберман // Комсомольський гарт . – 1975. – 27 березня (№ 37). – С. 1.

66. **Пам'ятник мореплавцеві Юрію Лисянському**: фото Ю. Власовця // Під прапором Леніна. – 1975. – 7 березня (№ 38). – С. 4.

67. **Корж В. На приз імені Лисянського** / В. Корж // Під прапором Леніна – 1976. – 22 червня. – С. 4.

68. **Пам'ятник мореплавцю Ю. Лисянському**: фото І. Довгоброда // Під прапором Леніна. – 1978. – 15 вересня (№ 148). – С. 2.

69. **Шоходько В. Магеллан з Ніжина** : [про Ю. Ф. Лисянського] / В. Шоходько // Під прапором Леніна. – 1979. – 4 квітня. – С. 4.

70. **Головко Д. Ніжинські вишні. Етюди про мандрівників** : [про Ю. Ф. Лисянського] / Д. Головко // Знання та праця. – 1984. – № 9. – С. 20–21.

71. **Ємченко О. Земна обручка Юрія Лисянського** / Ємченко О. // Україна. – 1986. – № 49. – С. 16–17.

72. **Брезкун М. Видатний мореплавець** / М. Брезкун // Деснянська правда. – 1987. – 6 березня. – С. 3.

73. **Марисова І. Гордість наша – Лисянський** : до 150-річчя з дня смерті / І. Марисова // Під прапором Леніна . – 1987 . – 6 березня . – С. 3.

74. **Рудницький Я. Слідами українського Колумба** / Я. Рудницький // Всесвіт. – 1991. – № 11. – С. 130–131.

75. **Родін В. Три роки навколо світу** : [про наших земляків Ю. Ф. Лисянського і І. Ф. Крузенштерна] / В. Родін // Ніжинський вісник. – 1993. – 11 листопада .

76. **Марисова І. Наш славнозвісний Лисянський** : до 225-річчя від дня народження / І. Марисова // Вісті. – 1998. – 14 серпня (№ 33). – С. 4.

77. **Петрик З. Немеркнуча зоря Ю. Лисянського** / З. Петрик // Ніжинський вісник. – 1998. – 12 серпня. – С. 4.

78. **Сапон В., Шевченко В. Одісея Юрія Лисянського** / В. Сапон // Деснянська правда. – 1998. – № 53 – 54, 56 – 59.

79. **Шевченко В., Криловець М. Юрій Лисянський – український мореплавець і географ** / В. Шевченко, М. Криловець // Краєзнавство. Географія. Туризм. – 1998. – № 36. – С. 6.

80. **Шевченко В., Криловець М. Юрій Лисянський – український мореплавець і географ** / В. Шевченко, М. Криловець // Сіверянський літопис. – 1998. – № 5. – С. 129–131.

81. **Шевченко В., Криловець М. Славетний мореплавець** : учора Ю. Ф. Лисянському минуло 226 років з дня народження / В. Шевченко, М. Криловець // Ніжинський вісник. – 1999. – 14 серпня. – С. 2.

82. **Старинко Н. Мореплавець з Ніжина: Ю. Ф. Лисянський** / Н. Старинко // Ніжинський вісник. – 2000. – 1 березня. – С. 4.

83. **Шевченко В. Видатний мореплавець і географ** : до 230-річчя від дня народження Ю. Ф. Лисянського / В. Шевченко // Географія та основи економіки в школі. – 2000. – № 3. – С. 51–56.

84. **Юр'єв Б. Нові документи до біографії Ю. Ф. Лисянського** / Б. Юр'єв // Сіверянський літопис. – 2002. – № 5. – С. 81–83.

85. **Деменєв В. Російський Колумб був родом з Ніжина** / В. Деменєв // Чернігівський вісник. – 2003. – 21 серпня. – С. 14.

86. **Лисенков О. Мандрівник з Ніжина** / О. Лисенков // Українська культура . – 2003 . – № 8. – С. 32–33.

87. **Петрик З. Магеллан з Ніжина** : до 230-річчя від дня народження Ю. Ф. Лисянського / З. Петрик // Ніжинський вісник. – 2003. – 14 серпня. – С. 3.

88. **Руденко П. Острів душі Юрія Лисянського** : до 230-річчя від дня народження відомого дослідника і мореплавця / П. Руденко // Вісті. – 2003. – 15 серпня. – С. 4.

89. **Морозова А., Чуйко В. Нове про родину Лисянських** / А. Морозова, В. Чуйко // Сіверянський літопис. – 2004. – № 2/3. – С. 62–65.

90. **Муніч Н. На батьківщині видатного мореплавця з України** : 200 років початку навколосвітньої подорожі Юрія Лисянського / Н. Муніч // Краєзнавство. Географія. Туризм . – 2004. – №3. – С. 1–4.

91. **Сушко Г. Я так думаю** : [відгук вчителя про книгу Віктора Шевченка «Тричі перший» (К.: ДНВП «Картографія», 2003)] / Г. Сушко // Краєзнавство. Географія. Туризм. – 2004. – № 40, жовтень. – С. 19–20.

92. **Лисенко В. Юрій Лисянський – український Магеллан** / В. Лисенко // Відлуння віків. – 2006. – № 1. – С. 75–79.

93. **Голобуцький П. В., Зорька О.В. Перший у Росії навколосвітній мореплавець, нащадок українських козаків – капітан Юрій Лисянський / П. В. Голобуцький, О. В. Зорька // Слово Просвіти . – 2007. – 18/24 січня. – С. 14.**

94. **Морозова А. Нові документи про родину Лисянських / А. Морозова // Ніжинська старовина. – Вип. 3(6) – Ніжин, 2007. – С. 163–168. – (Ніжинознавчі студії № 3).**

95. **Ємченко О. Земна обручка Крузенштерна і Лисянського / О. Ємченко // Наука і суспільство. – 2008. – № 3/4. – С. 36–48.**

96. **Петрик З. Магеллан із Ніжина / З. Петрик // Вісті . – 2008. – 11 квітня . – С. 5.**

97. **Сапон В. Український Магеллан : до дня народження Юрія Лисянського / В. Сапон // Вісті. – 2008. – 22 серпня. – С. 5.**

98. **Сапон В. Український Магеллан / В. Сапон // Деснянська правда. – 2008. – 14 серпня. – С. 12.**

99. **Забарний О. В. Храм надії / О. В. Забарний // Літературний Чернігів. – 2011. – № 4(56). – С. 195–197.**

100. **Петренко Л. Юрій Федорович Лисянський (1773-1837) : видатні земляки / Л. Петренко // Вісті. – 2011. – № 32 (12 серпня). – С. 4.**

101. **Єкименко О. Одісея, що ввійшла в історію світового мореплавання // Деснянська правда. – 2013. – 4 квітня. – С. 7.**

102. Дикарева Л. Юрій Федорович Лисянський (1773–1837) – український Магеллан // Сіверщина. – 2013. – 14 листопада (№ 46). – С. 9.

103. Пильник В. У Ніжині відкрито меморіальну дошку на честь Юрія Лисянського / В. Пильник // Ніжин-інфо . – 2013 . – 20 вересня (№ 38). – С. 1.

104. Ковсан М. Одісея, що ввійшла в історію світового мореплавства / М. Ковсан // Літературний Чернігів . – 2013 . – № 2 (62). – С. 177–179.

Електронні ресурси

105. **Lisiansky, Urey**. A Voyage Round the World, in the years 1803, 4, 5 & 6; performed, by order of His Imperial Majesty Alexander the First, emperor of Russia, in the Ship Neva by Urey Lisiansky, captain in the Russian Navy, and Knight of the Orders of St. George and St. Vladimir [Electronic resource] / U. Lisiansky. - Electronic text data. - Lohdon : [s. n.], 1814. Режим доступу:http://lib.ndu.edu.ua/CGI/irbis64r_12/cgiirbis_64.exe - 388 р. - Загл. с титул. екрана. - Електрон. версія печ. публікації. - Издание только в электронном виде для чтения. - Доступ до повного тексту лише в локальній мережі університету (БД ФТЕХТ - Електронна бібліотека НДУ ім. Миколи Гоголя). - **Пер. изд. : Подорож навколо світу у 1803, 1804, 1805 та 1806 роках, за наказом його Імператорської величності Олександра I, імператора Росії, на кораблі "Нева", Юрія Лисянського, капітана російського військового флоту та кавалера орденів св. Георгія та св. Володимира / Ю. Ф. Лисянський ; переклад**

автора. - Перше англ. вид. - Гравірований портрет, вісім вручную намальованих карт, три гравюри. - Б. ц.

106. **Фирсов, Иван Иванович**. Лисянский [Электронный ресурс] / И. И. **Фирсов**. - Электрон. текстовые дан. - М.: Молодая гвардия, 2002. - Режим доступа: <http://lib.ndu.edu.ua/CGI/irbis64r12/cgiirbis64.exe> - 285 с. : [16] л. ил. - (Жизнь замечательных людей : серия биографий ; вып. 1018 (818)). - Загл. с титул. экрана. - Электрон. версия печ. публикации. - Библиогр.: с. 283-284. - ISBN 5-235-02451-6 : Б. ц

107. **Лисянський Юрій Федорович** [Електронний ресурс] // Вікіпедія. – Електрон. дані.– Режим доступу: http://uk.wikipedia.org/wiki/Лисянський_Юрій_Федорович. - Назва з екрана (дата звернення 22.11.13).

ІМЕННИЙ ПОКАЖЧИК

Акимов А.	12
Антонов О. К.	31
Бабичев Ф. С.	36
Белинский В. Г.	57
Белінська Ф.	48
Бендер Н. А.	19
Берг А. С.	13, 15, 21
Берг Л. С.	25
Богущкий Ю. П.	43
Боднарський М. С.	16
Болгов І. В.	47
Боровик І.	62
Брезкун М.	72
Веселаго Ф.	10
Власовець Ю.	66
Военский К. А.	58
Володимиров К.	64
Галицька Н. Ф.	34
Галицький В. І.	34
Годулян К. В.	41
Голобуцький П. В.	93
Головин В. Г.	9
Головко Д.	70
Гранатович Л. В.	52
Губернський Л. В.	43
Девриен А. Ф.	11
Деменев В.	85
Демченко М.	43
Дикарева Л.	102
Довгоброд І.	68
Дридзо А. Д.	39
Думитрашко Н. В.	5, 17
Єкименко О.	101
Ємченко О.	33, 71, 95

Есаков В. А.	29
Забарний О. В.	99
Зиков Є.	60
Зільберман Е.	65
Зорька О. В.	93
Качаев Ю.	28
Клерк Дж.	4
Ковсан М.	104
Корж В.	67
Корнеєв В. П.	49
Корнеєв О. В.	49
Короленко Б.	50
Кремер В.	26
Криловець М.	59, 79, 80, 81
Крузенштерн И. Ф.	6, 7, 8, 14, 18
Кудрицький А. В.	37
Куличенко В. Г.	32
Лебедев Д. М.	26, 29
Лисенко В.	92
Лисенков О.	86
Лисянський І.	4
Лозовий В. М.	54
Лубченкова Т. Ю.	42
Лугова О. І.	40
Лупач В. С.	23
Лялина М. А.	11
Магидович И. П.	27
Марисова І. В.	73, 76
Марков С. Н.	37
Молявко Г. И.	32
Морозова А.	89, 94
Муніч Н.	90
Нозиков Н.	14, 18
Онопрієнко О.	45
Петренко Л. Б.	53
Петренко Л.	100
Петрик З.	48, 77, 87, 96

Петринка Л. В.	51
Пильник В.	103
Підкова І.	44
Піскун В.	50
Прохоров А. М.	30
Резанов Н. П.	56
Родін В.	75
Руденко П.	88
Рудницький Я.	74
Самойленко Г. В.	41
Сапон В.	97, 98
Сапон В. М.	54, 78
Северин Н. А.	24
Соха Д.	63
Спиридонов Ф.	60
Старинко Н.	82
Сушко Г.	91
Федосеев И. А.	32
Фирсов И. И.	106
Франчук В. П.	32
Фролов С. Б.	39
Ціпко А.	50
Чуйко В.	89
Чуковский Н.	35
Шевченко В.	59, 61, 78, 79, 80, 81, 83, 91
Шевченко В. М.	40, 54
Шевченко В. О.	46
Шоходько В.	61, 69
Штейнберг Е. Л.	20, 22
Шнюков Е. Ф.	32
Шуст Р.	44
Щербатюк О.	50
Юр'єв Б.	60, 84

Зміст

Від упорядників	5
Морозов О. С. Мандрівник козацького роду.....	6
Праці Ю. Ф. Лисянського.....	12
Праці про Ю. Ф. Лисянського:	
Книги.....	13
Статті із періодичних видань.....	20
Електронні ресурси.....	26
Іменний покажчик.....	28
Ілюстрації.....	32

*Юрій Федорович
Лисянскій,
1773 — 1837*

*Youri Féodorowitch
Lissiansky,
1773 — 1837*

ПУТЕШЕСТВІЕ
ВОКРУГЪ СВѢТА
въ 1803. 4. 5. и 1806 годахъ,
по повелѣнію
ЕГО ИМПЕРАТОРСКАГО ВЕЛИЧЕСТВА
АЛЕКСАНДРА ПЕРВАГО,
на кораблѣ
НЕВѢ,
подъ начальствомъ
Флота Капитанъ-Лейтенанта, имѣя Капитанскій
1-го ранга и кавалера
Юрія Лисянскаго.

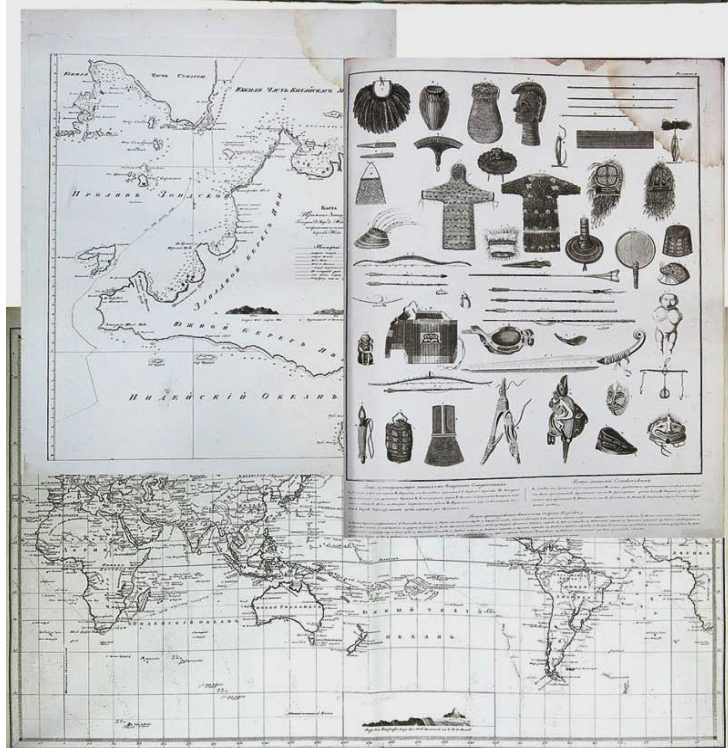
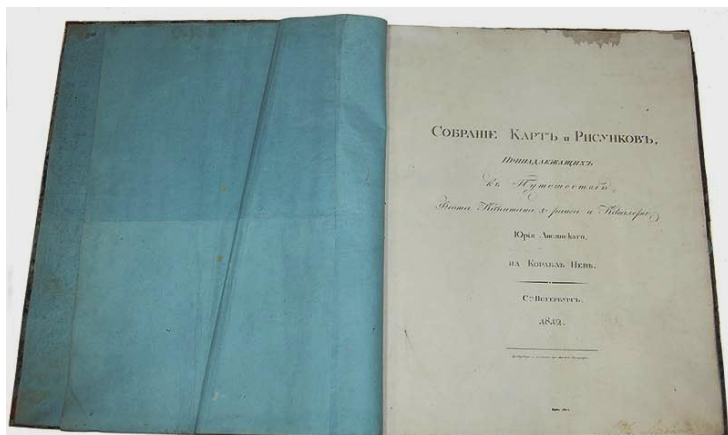

ЧАСТЬ ПЕРВАЯ.

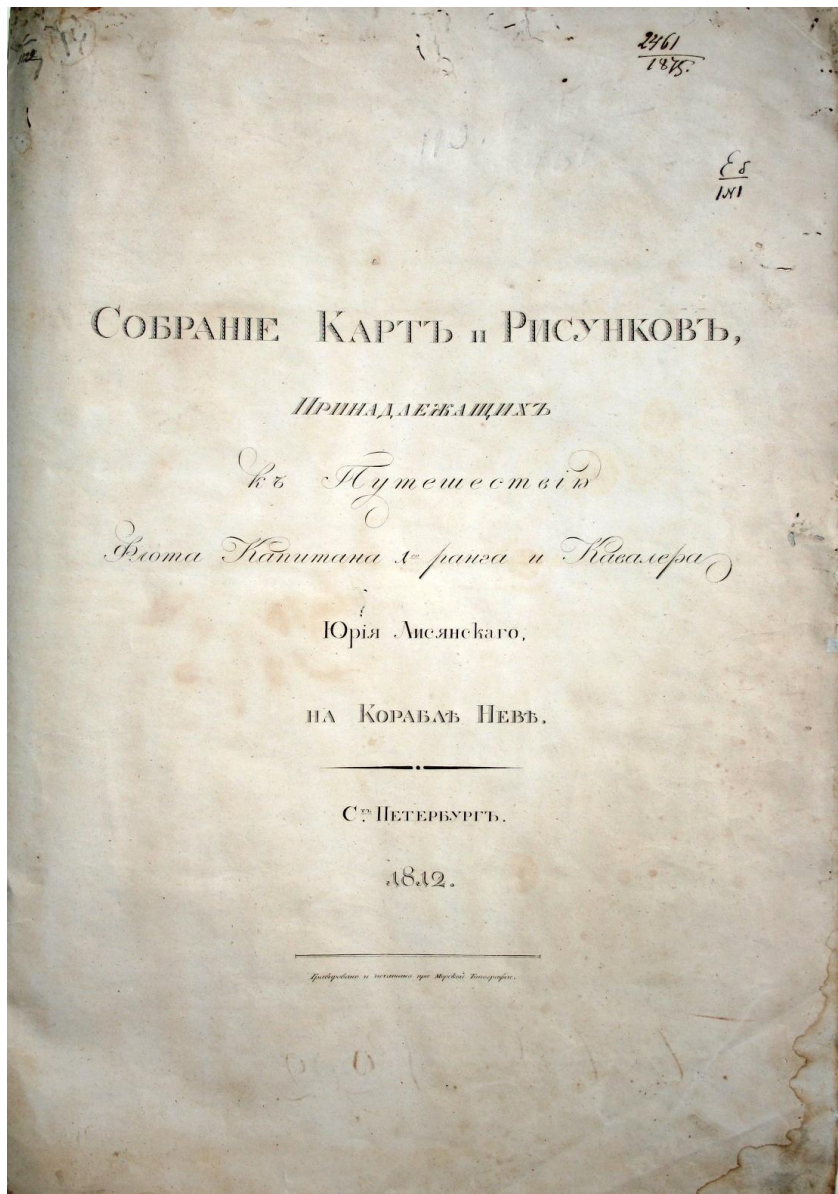

САНКТПЕТЕРБУРГЪ,
въ типографіи Ф. ДРЕХСЕРА,
1812.

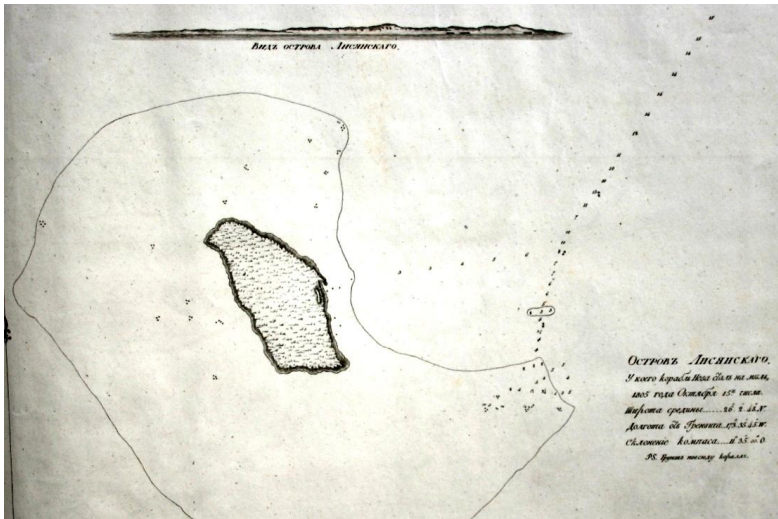
*Ю. Лисянский. Путешествие вокруг света на корабле «Неве».
СПб., 1812.*

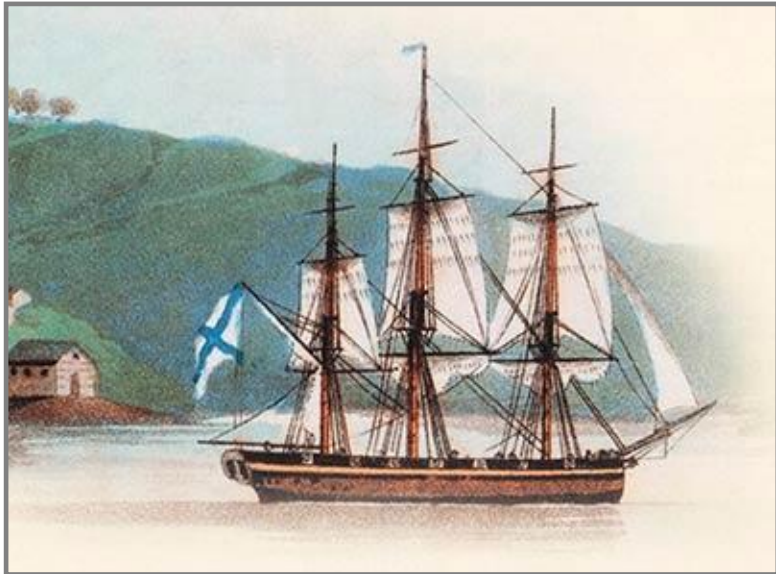
Собрание карт и рисунков к путешествию Ю. Лисянского.
 СПб., 1812.

*Собрание карт и рисунков к путешествию Ю. Лисянского.
 СПб., 1812.*

Острів Ю. Лисянського

Шлюп «Нева» біля берегів Аляски. За мал. Ю. Ф. Лисянського

ПУТЕШЕСТВІЕ

ВОКРУГЪ СВѢТА
въ 1803, 4, 5 и 1806 годахъ.

По повелѣнію

ЕГО ИМПЕРАТОРСКАГО ВЕЛИЧЕСТВА
АЛЕКСАНДРА ПЕРВАГО,

на корабляхъ

НАДЕЖДѢ и НЕВѢ,

ПОДЪ НАЧАЛЬСТВОМЪ

Флота Капитанъ - Лейтенанта, нынѣ Капитана второго ранга, Крузенштерна,
Государственнаго Адмиралтейскаго Департамента и ИМПЕРАТОРСКОЙ
Академи Наукъ Члена.

ЧАСТЬ ПЕРВАЯ.

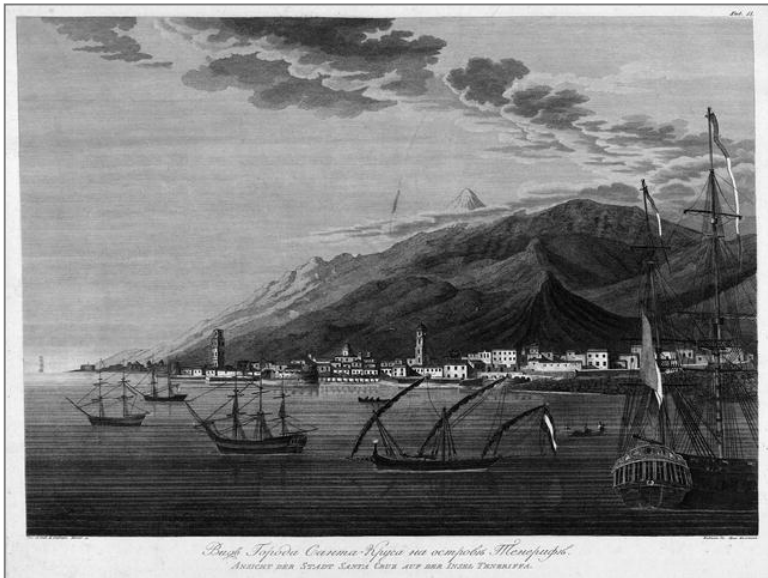
Les Marins écrivent mal, mais avec assez de candeur.
De Brosses, Hist, d, decouv, a. Terres austr.

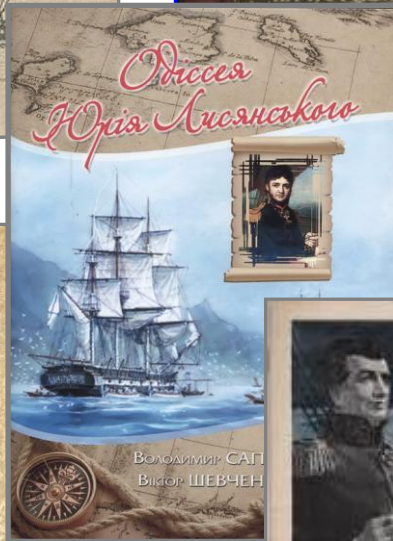
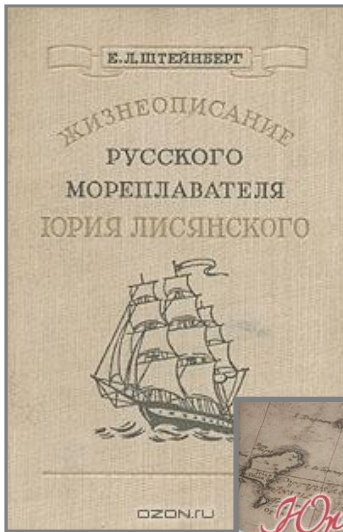
ВЪ САНКТПЕТЕРБУРГѢ

Въ Морской Типографіи 1809 года.

И. Крузенштерн. Путешествие вокруг света на кораблях
«Надежда» и «Нева». СПб., 1809.

Атлас к путешествию И. Крузенштерна. СПб., 1809.

Палітурки книг, присвячених Ю. Ф. Лисянському

Ю. Ф. Лисянський. Гравюра XIX ст.

*Пам'ятник Ю. Ф. Лисянському в Ніжині.
Скульптор Ю. Годулян*

*Надгробок на місці поховання Ю. Ф. Лисянського.
С.-Петербург, Александро-Невська Лавра.*

Острів Ю. Лисянського. Сучасне фото.

Науково-бібліографічне видання

**Відповідальний за випуск
та автор передмови:**

О. С. Морозов

Упорядники:

О. Д. Кільдіватова

В. І. Манжай

Н.В. Мухомодєєва

Ю. І. Рожок

МАНДРІВНИК КОЗАЦЬКОГО РОДУ

**Ю. Ф. Лисянський – видатний український
мореплавець і географ**

Біобібліографічний покажчик

..

ДЛЯ НОТАТОК

